

POSTANOWIENIE

Dnia 5 marca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący)

SSN Hubert Wrzeszcz

SSA Michał Kłós (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku E. U.

przy uczestnictwie I. U.

o podział majątku wspólnego wspólników spółki prawa cywilnego

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 5 marca 2008 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania od postanowienia Sądu Okręgowego w W.

z dnia 12 kwietnia 2007 r., sygn. akt X Ga (...),

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od uczestnika na rzecz wnioskodawcy kwotę 1.800,- zł (jeden tysiąc osiemset złotych) z tytułu zwrotu kosztów w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Wnioskodawca wnosił o podział majątku wspólnego wspólników spółki prawa cywilnego D.(...) z siedzibą w W. W ramach podziału wnioskodawca wnosił również o zasądzenie na jego rzecz spłaty z tytułu udziału w pożytkach osiągniętych przez uczestnika z prowadzonej przez niego, w oparciu o wspólny majątek już po rozwiązaniu spółki, działalności gospodarczej. Postanowieniem z dnia 26 stycznia 2005 r., Sąd Rejonowy w W. ustalił, że w skład majątku wspólników spółki cywilnej D.(...) E. U. i I. U. wchodzi przedsiębiorstwo prowadzone pod firmą „P.(...)” z siedzibą w W., zniósł współwłasność tego przedsiębiorstwa w ten sposób, że uczestnikowi przyznał na wyłączną własność wyżej opisane przedsiębiorstwo zaś na rzecz wnioskodawcy

zasądził z tytułu spłaty z udziału w przedsiębiorstwie kwotę 184.929,30 zł, zaś z tytułu udziału w pożytkach kwotę 275.546,81 zł i orzekł o kosztach postępowania. Ustalając wysokość spłaty należnej wnioskodawcy z tytułu pożytków. Sąd pierwszej instancji przyjął za podstawę wyliczeń wysokość dochodów osiąganych przez uczestnika po rozwiązaniu spółki. Postanowieniem z dnia 24 maja 2005 r. Sąd Okręgowy w W. uchylił powyższe postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu. Sąd ten podniósł, że w zaskarżonym postanowieniu nie orzeczono o pożytkach z przedsiębiorstwa, a o dochodach, które wnioskodawca uzyskiwał z prowadzonej przez siebie w oparciu o majątek spółki działalności gospodarczej. Rozliczenia pomiędzy byłymi wspólnikami, z których jeden prowadzi w dalszym ciągu działalność samodzielnie wykorzystując majątek spółki, powinny opierać się wyłącznie na majątku spółki i jego wartości, a nie na udziale w dochodach osoby wykorzystującej ten majątek. Postanowieniem z dnia 8 sierpnia 2006 r., wydanym po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Rejonowy w W. dokonał podziału majątku wspólników w ten sposób, że wyżej opisane przedsiębiorstwo przyznał na wyłączną własność uczestnika i zasądził od niego na rzecz wnioskodawcy z tytułu spłaty z udziału w przedsiębiorstwie kwotę 66.785,01 zł oraz z tytułu udziału w dochodach kwotę 106.452,49 zł, którą rozłożył na 12 rat oraz orzekł o kosztach postępowania. Powyższe postanowienie zapadło w oparciu o następujące ustalenia i wnioski.

Wnioskodawca i uczestnik zawarli w dniu 19 lutego 1991 r. spółkę cywilną pod firmą D.(...) w celu prowadzenia działalności gospodarczej, polegającej na przetwórstwie drewna na terenie całego kraju. Wspólnicy wnieśli do spółki równe udziały i uczestniczyli w zyskach i stratach spółki w jednakowym stopniu. W dniu 18 stycznia 1998 r. wspólnicy podjęli uchwałę, mocą której wnioskodawca wystąpił ze spółki zaś działalność gospodarcza jednoosobowo miała być prowadzona przez uczestnika. Od 1 lutego 1999 r. uczestnik sam prowadził własne przedsiębiorstwo w oparciu o majątek przedsiębiorstwa rozwiązanej spółki. Od tego momentu dysponował również w całości jej przychodami, nie rozliczając się z wnioskodawcą.

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd pierwszej instancji uznał, że roszczenie wnioskodawcy znajduje uzasadnienie w treści art. 875 k.c. Dokonując wyboru sposobu zniesienia współwłasności Sąd kierował się treścią art. 212 k.c. oraz wolą współwłaścicieli, którzy zgodnie wnosili o przyznanie przedsiębiorstwa uczestnikowi.

Roszczenie wnioskodawcy dotyczące zasądzenia spłaty z tytułu udziału w pożytkach osiąganych przez uczestnika z działalności gospodarczej po rozwiązaniu

spółki - w ocenie Sądu pierwszej instancji - znajduje oparcie w art. 207 k.c. Ustalając na podstawie art. 618 § 1 k.p.c. wysokość tych pożytków, Sąd oparł się na opinii biegłego, stosującego tzw. „metodę mieszaną”. Według tej metody pożytki uśrednia się między pożytkami przynoszonymi przez potencjalny dochód z dzierżawy oraz liczonymi od dochodu z działalności gospodarczej. Jest to metoda najbardziej obiektywna i najlepiej przedstawia wartość majątku oraz pożytków należnych wnioskodawcy. Jest ona kompilacją dwóch metod; określania wartości z pożytków z rzeczy według dochodów płynących z dzierżawy oraz według dochodu osiąganego przez uczestnika. Metoda ta uwzględnia specyfikę przedmiotu zniesienia współwłasności jakim jest przedsiębiorstwo a zarazem prowadzi do sytuacji, w której wnioskodawca nie będzie partycypował w dochodach osiągniętych indywidualną pracą uczestnika.

Postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2007 r., Sąd Okręgowy w W. zmienił zaskarżone postanowienie tylko w ten sposób, że ustalił wartość przedmiotu współwłasności, oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania. Sąd ten uznał za właściwą i odpowiadającą wytycznym Sądu drugiej instancji metodę ustalenia należnych wnioskodawcy pożytków. Przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c. stanowi zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych, przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. Przepisy o współwłasności rzeczy - w tym art. 207 k.c. - mają w tym wypadku tylko odpowiednie zastosowanie. Metoda przyjęta przez Sąd pierwszej instancji nie byłaby właściwa, gdyby uczestnik poczynił na majątek znaczne nakłady inwestycyjne. Takich okoliczności uczestnik jednak nie zgłaszał. Kwoty przyjęte przez Sąd pierwszej instancji Sąd Okręgowy uznał za niewygórowane i odpowiadające i mieszczące się w ramach art. 322 k.p.c.

Skarga kasacyjna oparta została na obu podstawach wskazanych w art. 398³ § 1 k.p.c. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej skarżący zarzucił naruszenie art. 207 k.c., polegające na jego błędnej wykładni i uznaniu, że zysk osiągany przez uczestnika z jego jednoosobowej działalności gospodarczej prowadzonej z wykorzystaniem części składników majątku wspólnego pozostałych po rozwiązanej spółce cywilnej stanowi inny przychód z rzeczy wspólnej w rozumieniu art. 207 k.c.; art. 206 w zw. z art. 224 k.c., polegające na ich błędnej wykładni i przyjęciu, że wynagrodzenie z tytułu posiadania majątku wspólnego uczestników powinno być wyższe niż kwota, jaką posiadacz w normalnym toku rzeczy musiałby zapłacić współwłaścicielowi, gdyby jego posiadanie opierało się na prawie jako uzupełnione o odpowiednią część zysków osiąganych przez uczestnika prowadzącego z wykorzystaniem tego majątku jednoosobową działalność

gospodarczą. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej skarżący zarzucił naruszenie następujących przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy: art. 236 i 278 § 1 w zw. z art. 382 k.p.c., polegające na dokonaniu ustaleń faktycznych istotnych dla przyjętego rozstrzygnięcia za pomocą niewłaściwych środków dowodowych. W uzasadnieniu powyższego zarzutu skarżący podniósł, że przedmiotem opinii biegłych, będących podstawą ustaleń Sądu, była całość zysków wynikających z jednoosobowej działalności gospodarczej uczestnika, uzyskanych po rozwiązaniu spółki cywilnej, nie zaś określenie wysokości wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy wspólnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Całość wywodów zawartych w uzasadnieniu zarzutów wyczerpujących obie podstawy kasacyjne koncentruje się wokół odmiennego, niż leżący u podstaw zaskarżonego orzeczenia, poglądu dotyczącego zakresu pożytków podlegających repartycji w niniejszej sprawie. W niniejszym stanie faktycznym po rozwiązaniu spółki cywilnej prowadzone przez nią przedsiębiorstwo przejęte zostało w całości przez jednego ze wspólników i prowadzone do dnia zamknięcia rozprawy przed Sądem drugiej instancji. Ponieważ skarżący tej okoliczności nie kwestionował, dla oceny zasadności zarzutu naruszenia prawa materialnego miarodajne są ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wydania zaskarżonego postanowienia.

Ocena prawidłowości zastosowania przepisu art. 207 k.c. musi uwzględniać charakter przedmiotu współwłasności. Regulacja stosunków prawnych pomiędzy wspólnikami spółki prawa cywilnego od chwili jej rozwiązania nie jest zupełna. Jak to stanowi przepis art. 875 § 1 k.c., od chwili rozwiązania spółki stosuje się odpowiednio do wspólnego majątku wspólników przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych jednakże z uwzględnieniem odmienności przewidzianych w dalszych przepisach tego artykułu, które dotyczą zasad podziału majątku. W zakresie odrębnie nie unormowanym do podziału majątku spółki zastosowanie znajdują przepisy art. 210 i n. k.c. oraz art. 617 i n. k.p.c. Przedmiotem rozliczeń pomiędzy byłymi wspólnikami są zarówno zyski spółki wypracowane przez jej majątek do momentu jej rozwiązania, jak i te, które przynosi ten majątek po ustaniu spółki (tak postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 1977 r. III CRN 76/77, OSNC 1978, nr 7, poz. 115, uchwała z dnia 6 września 1996 r. III CZP 98/96, OSNC 1996, nr 12, poz. 159). Nietrafna jest zatem teza skarżącego, że gdy ustaje stosunek spółki, wraz z nim wygasają jakiekolwiek roszczenia byłych wspólników dotyczące zysków z działalności gospodarczej, prowadzonej przez pozostałego wspólnika już po rozwiązaniu spółki, choćby z wykorzystaniem wspólnego majątku. Art.

875 § 1 k.c. nakazuje odpowiednie stosowanie przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych, co wynika z różnic pomiędzy tymi stosunkami prawnymi. O ile przedmiotem współwłasności w częściach ułamkowych jest rzecz, o tyle przedmiotem współuprawnienia byłych wspólników jest majątek, czyli zorganizowany zespół praw podmiotowych o charakterze zarówno rzeczowym jak i obligacyjnym. Przy ocenie prawnorzeczowego stosunku istniejącego pomiędzy wspólnikami od momentu rozwiązania spółki należy zatem uwzględnić specyfikę spółki cywilnej. Do chwili podziału majątku wspólnikom przypadają pożytki i inne przychody z tego majątku, uzyskane po rozwiązaniu spółki (arg. z odpowiednio stosowanego art. 207 k.c.).

Co jednak najistotniejsze i co uszło uwagi skarżącego, przedmiotem użytkowania przez uczestnika nie była prosta suma rzeczy, które mogłyby stanowić przedmiot najmu, czy dzierżawy, z których dochód mógłby być miarą ustalenia wysokości pożytków należnych wnioskodawcy. W skład majątku spółki wchodzi przedsiębiorstwo a zatem, w myśl definicji zawartej w art. 55¹ k.c., zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych, przeznaczony do prowadzenia działalności gospodarczej. Powstaje zatem zagadnienie, czy dochody osiągane dzięki działalności takiego przedsiębiorstwa podlegają rozliczeniu w postępowaniu o podział majątku wspólnego wspólników. Zgodnie z art. 207 k.c. pożytki i inne przychody z rzeczy wspólnej przypadają współwłaścicielom w stosunku do wielkości udziałów. Pożytkami z rzeczy wspólnej w rozumieniu art. 207 k.c. są pożytki naturalne i cywilne o których mowa w art. 53 k.c., a więc plody rzeczy i inne odłączone od niej części składowe, jeżeli według zasad prawidłowej gospodarki stanowią normalny dochód z rzeczy, oraz dochody, które rzecz przynosi na podstawie stosunku prawnego (np. owoce, czynsz najmu lub dzierżawy). Pod pojęciem innych przychodów, które nie zostało zdefiniowane, w doktrynie i orzecznictwie rozumie się np. przychody z wyrębu drzewa budulcowego w lesie. materiały rozbiórkowe itp. Jak przyjęto w orzecznictwie Sądu Najwyższego na gruncie spraw o dział spadku w skład którego wchodzi gospodarstwo rolne, normalny dochód, jaki przynosi gospodarstwo rolne, jest przede wszystkim wynikiem pracy i starań rolnika użytkującego to gospodarstwo. Toteż udział w takim dochodzie ze strony współspadkobierców, którzy nie przyczynili się swą pracą i staraniem do jego powstania, jest stosunkowo niewielki i w zasadzie nie powinien przekraczać czynszu dzierżawnego, jaki w konkretnych okolicznościach byłby obiektywnie usprawiedliwiony (zob. uchwała Pełnego Składu Izby Cywilnej z dnia 15 grudnia 1969 r. III CZP 12/69 ustalająca wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o dział spadku

obejmującego gospodarstwo rolne, OSNCP 1970, nr 3, poz. 39 a także postanowienie z dnia 14 grudnia 1972 r., III CZP 85 / 72, OSN 1973, nr 7-8, poz. 127).

Jak wynika z przytoczonych wyżej orzeczeń, Sąd Najwyższy przyjętą wyżej metodologię ustalania należnych współwłaścicielowi pożytków nie traktował jako aktualną w odniesieniu do wszystkich stanów faktycznych. O ile jednak powyższa metoda znajduje uzasadnienie w odniesieniu do gospodarstwa rolnego, o tyle brak podstaw do jej zastosowania w sytuacji, w której przedmiotem współuprawnienia jest przedsiębiorstwo. Nie uwzględniałaby bowiem gospodarczego powiązania tych składników, które sprawia, że dochody przez nie przynoszone nie odpowiadają sumie, jaka mogłaby zostać uzyskana z ich wynajmu czy dzierżawy. Decydując się na prowadzenie działalności gospodarczej w oparciu o przejęte od spółki przedsiębiorstwo, wnioskodawca przejął klientelę, zawarte kontrakty. Wykorzystał również renomę wypracowaną przez obu współników w trakcie ośmioletniej działalności firmy. Z tego punktu widzenia również nie sposób sprowadzić pożytków należnych współwłaścicielowi do kwot uzyskiwanych z tytułu np. wydzierżawienia rzeczy wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Z drugiej jednak strony ustalając wysokość dochodów należnych współwłaścicielowi sąd musi mieć na uwadze, że wypracowane zostały dzięki staranności tego z współwłaścicieli, który nadal przedsiębiorstwo prowadzi. Przyjęta przez Sądy *meriti* metoda uwzględnia powyższe przesłanki. Dalsze, szczegółowe ustalenia, czynione w oparciu o opinie biegłych należą do sfery ustaleń faktycznych, uchylających się spod kontroli kasacyjnej.

W konsekwencji należy uznać, że również zarzut naruszenia przepisów postępowania nie jest trafny. Twierdzenia zawarte w uzasadnieniu powyższego zarzutu powielają w istocie wywody kwestionujące zastosowanie przez Sąd Okręgowy prawa materialnego. Należy zatem jedynie stwierdzić, że - prowadząc postępowanie dowodowe - Sądy przyjęły trafne założenia i w sposób prawidłowy budowały tezy dla biegłych. Nie zostały zatem obrażone przepisy art. 238 i 278 § 1 w zw. z art. 382 k.p.c.

Mając powyższe względy na uwadze, jak również treść art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., kasację należało oddalić. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 520 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 i 398²¹ k.p.c., uwzględniając jego wynik.